

Primul semn

Într-o cronologie a mărturiilor despre închisorile politice comuniste din România, carteau Adrianei Georgescu¹ este probabil prima. A apărut la Paris în 1951. Autoarea ei trecuse prin detenția politică în primii ani de după război, într-o epocă tristă, confuză, în care mulți români își făceau încă iluzii în privința viitorului democratic al țării. Adriana Georgescu și una dintre figurile importante ale rezistenței anticomuniste din acea vreme, e unul dintre acele extraordinare personaje pe plan secund, lipsite de statura și popularitatea oamenilor politici, ale căror fapte au rămas mult timp neștiute. S-a aflat atunci în mijlocul evenimentelor, a suportat încercări dintre cele mai grele cu un curaj și o hotărîre ieșite din comun.

Experiența ei de închisoare se consumă între 1945 și 1947 și ocupă locul central în mărturia ei serisă, dar preliminariile acestei experiențe nu sunt mai puțin demne de interes. În 1943, la 23 de ani, Adriana Georgescu se vede nevoită să se ascundă de siguranță și se refugiază la Câmpulung, unde va trăi o vreme în elanținitate. Motivul? Lucrând pentru o revistă de cinema în Bucureștiul aflat sub ocupație, scrisese critică despre filmele germane. În 1944, de îndată ce ocupația germană e înlocuită de cea sovietică, se întoarce la București și devine reporter la ziarul liberal *Viitorul*. Articolele ei, care descriu atmosfera de instabilitate politică și manevrele comuniștilor, sprinjiniți de Armata Roșie, de a falsifica alegerile, sunt departe de a-i pregăti un destin fericit în luniile care urmează. Pentru comuniști, ea e de acum un adversar. Generalul Rădescu, ajuns prim-ministrul, îi propune să fie șef de cabinet la Ministerul de Interni. E o ascensiune care, în alte vremuri, ar fi fost spectaculoasă. În 1945, ea nu mai înseamnă nimic. Curind, totul se precipită, totul se prăbușește. Ziarul *Viitorul* e suprimat, guvernul generalului Rădescu e înălțat de la putere, Adriana Georgescu e arestată. Era acuzată de a fi făcut parte dintr-o organizație secretă, *Organizația T*, al cărei scop era să răspindească teroarea. Va fi anchetată de Nicolski, viitorul general de securitate, îi va fi însemnat un proces politic, la capătul căruia va fi înțemnițată în penitenciarul de la Văcărești, la un loc cu dejumitatele de drept comun. Arestată la 29 iunie 1945, e pusă în libertate în aprilie 1947. Fusese grațiată de Rege. După două luni, e din nou arestată, acum sub învinuirea de a fi plănuit să fugă din țară cu avionul. E un preludiu la afacerea de la Tămădău, de la 14 iunie 1947, în urma căreia au fost închiși fruntașii Partidului Național-Tărănesc. Adriana Georgescu suportă o nouă anchetă și o nouă trecere prin penitențiarul de la Văcărești. Spre norocul ei, totul durează acum mult mai puțin. La începutul toamnei, e salvată de o organizație anticomunistă clandestină, iar în 1948 reușește să fugă din țară, trecind granița pe ascuns,

Mărturia Adrianei Georgescu și prețioasă pentru miciile schițe de prototip făcute unora dintre politicienii acelui timp (generalul Rădescu, Petru Groza, Lucrețiu Pătrășcanu) sau activiștilor și tortionarilor de frunte, ca Emil Bodnăraș și Nicolski. E prețioasă în primul rând pentru imaginea exactă, bogată în detalii, asupra rapidității cu care s-a instalat regimul comunist. Din primele zile ale ocupației sovietice, orice efort spre libertate

mai precis noțiunea de *moralitate*, care a fost decenii de-a rîndul uitată, umilită, batjocorită, propunindu-i-se antimodele, într-un întreg proces de contraselecție. Judecînd după felul în care atitudinea unui detinut i-a influențat experiența de închisoare, se pot stabili cîteva tipuri de comportament în detenție, iar primul dintre ele (cel mai răspîndit, s-ar părea) e *eroismul*.² Memorialul Adrianei Georgescu intră în această categorie. Mărturia unui erou e unui om care nu și-a abandonat niciodată convingerile, cu toate că înțelegea ce destin își asumă, și care, odată închis, a privit detenția ca pe o formă de a continua să se impotrivească regimului. Astfel de mărturii vorbesc despre grozăvile închisorii politice, descriu casele de durere, înfățișeză suferința milior (de fapt, zecilor, sutelor de mii, milioanelor) de nevinovați din lagăre și închisori, dau glas pentru vii și morți, născute fiind din convingerea că totul va trebui să se afle. „*Și atunci, pentru prima oară de la arestare, serie undeva Paul Goma, pentru prima oară în viață, am spus, mi-am spus, le-am spus: El, LASĂ... El, LASĂ... și mi-am hotărît să nu-i uit în vecii vecilor, nu să mă răzbun, ci să nu-i uit și, mai ales, mai ales, SĂ NU-I TAC.*”³ Gîndul de a depune mărturie devine obsesie, devine singurul temei de a fi. Ele vorbesc, de asemenea, despre rezistență și demnitate, atitudini care pot părea iluzorii în detenția politică, unde tortura e gata să împingă pe oricine dincolo de limita suportabilului. Totuși, în anii de după război, rezistența și demnitatea au fost de găsit mai degrabă în închisorile politice decât în libertate, de vreme ce protestatarii și opozanții regimului au sfîrșit prin a fi închiși. Vreme de aproape două decenii, compozitia morală a celor „dinăuntru” a fost superioară celor „de afară”. Ele vorbesc, în sfîrșit, despre viață și moarte. Închisoarea e moarte, totalitarismul e moarte, atracție irespribilă pentru moarte. A te opune totalitarismului, a refuza să-ți găsești locul în el, este a-ți manifesta în mod conștient voiația de a trăi.

Pentru tipul eroic de comportament, pe care Adriana Georgescu îl intruchipează, mărturile femeilor nu reprezintă un capitol aparte. Suferința lor în detenție și suferința tuturor detinuților. Anchetele lor sunt și ele violente, procesele lor sunt și ele niște înscenări, condamnările lor sunt și ele injuste și monstruos calculate, iar curajul cu care

Depozitii p

Apărută în 1951, la „Hachette”, într-o versiune franceză semnată de Claude Pascal (Monica Lovinescu), Au commencement était la fin, cu subtitlul „La dictature rouge à Bucarest”, de proveniență mai mult comercială decît ideologică, ar fi trebuit să ofere Occidentului imaginea veridică a instaurării guvernării comuniste în România, sub obâlduirea și cu sprijinul necondiționat al tancurilor sovietice de ocupație.

Nu a fost însă posibil să fie astfel, căci, carteau Adrianei Georgescu-Cosmovici, cu întreg tirajul ei cumpărat de Ambasada României comuniste la Paris, în scopul tocmai al sabotării unui document cu rezonanță politică, a trezit doar unele ecouri în presa culturală de limbă franceză, desigur deosebit de elogioase de cele mai multe ori, sau „compătimitoare” alte ori, dar, validind caracterul ei de reportaj și de memorial netransfigurat, ceea ce, prin forța lucrurilor, a determinat și un unghi de receptare critică ulterioară nefavorabil autoarei, cantonind-o într-un moment istoric repede depășit, atât prin surgereea timpului, cât și prin aglomerarea evenimentelor mult mai grave ce au anulat toate libertățile individuale și politice în lumea ascunsă a Europei de răsărit, cea de după „cortina de fier” imediat coborâtă.

O versiune engleză a același volum, doar la cîțiva ani după cea franceză, și-a pierdut astfel orice interes în ochii opiniei publice occidentale, părind ușor depășită sub raportul informației, spre care, toate canalele propagandiste ce făceau să atragă atenția în primul rînd, agitind „apostoli adormite”, lipsite de interes pentru soarta indureatorilor „turme de oameni robiind în Est”.

Cind în 1976, încercind să vină în ajutorul material al autoarei, aflată din nou într-o situație critică a existenței sale (lovită „întimplător” de o mașină neidentificată pe străzi londoneze) Vintilă Horia căuta să intereseze spațiul editorial spaniol printre o nouă versiune a cărții, demersul său rămîne fără ecou, reportajul în sine neposedită nici un punct de atracție într-o perioadă în care, dezvăluirile Gulagului comunist sovietic trecuseră deja în prim plan. De astfel, Adriana Georgescu însăși observa atunci că, pentru o ediție în limba spaniolă, ar fi trebuit să refacă, în spiritul adevărului, capitolul referitor la evadarea ei din închisoare și la perioada cătă a stat ascunsă, și se gîndește chiar să solicite în acest sens asentimentul serviciilor secrete britanice, cele care, din motive lesne de înțeles, nu putuseră să implice sau măcar sugerare de autoare, în clîpa redactării inițiale a volumului, ca dispuse să îl actionat sub acoperire în „salvarea” rezistenței anticomuniste din România acelui început de infern. (Vezi epistola din 10.XI.1976).

Nici în 1992, tipărit sub auspiciile Editurii „Humanitas”, pentru prima dată în română, La început a fost sfîrșitul nu a avut un destin mai fericit. Traducerea (și nu îngrijirea) cărții, cum stă scris pe foaia de titlu a volumului) Micaela Ghîtescu aducea în actualitate un moment istoric și realități destul de vag și în mod profund eronat cunoscute generațiilor tinere. Poate că, dacă recenta colectie a respectivelor edituri, cea referitoare la „Procesul comunismului” ar fi debutat atunci, cum ar fi fost firesc, cu acest prim expoziție asupra a ceea ce a însemnat aplicarea ideologiei criminale a comunității și a trădării naționale împotriva unui regim democratic, ultimul din jumătatea de veac în care trăim, avertizîndu-se cititorul român printre un aparat critic corepunzător, altă ar fi fost acum situația. În esență, însă, Adriana Georgescu-Cosmovici continuă să fie, în țara ei de obîrsie, o necunoscută, să treacă doar ca o „victimă”, una din multe victime ale comunismului, fără a se evalua exact contribuția ei reală de luptătoare împotriva „dictaturii roșii”, jertfa ei conștient asumată pentru o libertate pe care încă o mai nădăduim. Cum noi să invocă însă astăzi un

prăbușește. Ziarul *Vîtorul* e suprimit, guvernul generalului Rădescu e înlăturat de la putere, Adriana Georgescu e arestată. Era acuzată de a fi făcut parte dintr-o organizație secretă, *Organizația T*, al cărei scop era să răspindească teroarea. Va fi anchetată de Nicolski, viitorul general de securitate, și va fi înscenat un proces politic, la capătul căruia va fi înțemnițată în penitenciarul de la Văcărești, la un loc cu detinutele de drept comun. Arestată la 29 iunie 1945, e pusă în libertate în aprilie 1947. Fusese grăbită de Rege. După două luni, e din nou arestată, acum sub învinuirea de a fi plănuit să fugă din țară cu avionul. E un preludiu la afacerea de la Tămădău, de la 14 iunie 1947, în urma căreia au fost închiși fruntașii Partidului Național-Tărânești. Adriana Georgescu susține o nouă anchetă și o nouă trecere prin penitenciarul de la Văcărești. Spre norocul ei, totul durează acum mult mai puțin. La începutul toamnei, e salvată de o organizație anticomunistă clandestină, iar în 1948 reușește să fugă din țară, trecând granita pe ascuns.

Mărturia Adrianei Georgescu e prețioasă pentru miciile schițe de protest făcute unora dintre politicienii acelui timp (generalul Rădescu, Petru Groza, Lucrețiu Pătrășcanu) sau activiștilor și tortionarilor de frunte, ca Emil Bodnăraș și Nicolski. E prețioasă în primul rînd pentru imaginea exactă, bogată în detalii, asupra *rapidității* cu care s-a instalat regimul communist. Din primele zile ale ocupării sovietice, orice efort spre libertate, orice încercare de a combate ilegalitatea, abuzul, orice gest de opozitie față de comunitate și un pas în anticamera închisorii. Desfașurarea anchetelor la care e supusă Adriana Georgescu arată că în 1945 sistemul comunist s-a fixat deja în România și funcționează după toate regulile. Totul e un abuz. O presiune teribilă e aplicată celui arestat, cu scopul de a-l face să mărturisească după voința anchetatorilor. Metodele sunt amenințările, bătaia, interogatoriul pînă la epuizare, drogurile. Pentru femei, o metodă în plus: violul. Procesele sunt înscenări judiciare, așa cum vor fi ani la rînd. Magistratura adevărată a fost înlocuită cu un aparat de partid. Numai închisoarea propriu-zisă nu e încă adaptată sistemului. Adriana Georgescu primește vizita unui avocat, unui ziarist și unui prieten și are dreptul să citească *Scînteia*. Prinț-un deținut de drept comun, izbutește să transmită un mesaj în afara penitenciarului. În cîțiva ani, toate aceste mici victorii ale detinutului asupra administrației vor fi dispăruți, numai convinguirea *politicielor* cu prizonierile de drept comun va rămîne aceeași. Se poate spune, citind *La început a fost sfîrșitul*, că închisoarea politică în România de după al doilea război n-a fost produsul unei adinciri în râu, n-a fost o abatere de la o normă corect formulată; a fost de la bun început aceeași instituție criminală, iar dacă în 1945 nu devenise încă mecanismul colosal de mai tîrziu, avea toate datele spre a deveni.

Criteriul cel mai util pentru a comentă memorialul Adrianei Georgescu pare a fi acela al atitudinii în detinție. Atitudinea e un fapt hotărât. O atitudine comună, a demnității și curajului spre exemplu, apropiile mărturiei obscure de opere literare, fiindcă sub raportul purtării în închisoare autorii lor sunt în aceeași categorie. Atitudinea răspunde gustului nostru pentru morală. Iar interesul pentru atitudine e o formă de a recupera, de a reabilita morală,

fund din convingerea că totul va trebui să se afle. „*Și atunci, pentru prima oară de la arestare*, scrie undeva Paul Goma, *pentru prima oară în viață, am spus, mi-am spus, le-am spus: EI, LASĂ... EI, LASĂ... și mi-am hotărît să nu-i uit în vecii vecilor, nu să mă răzbun, ci să nu-i uit și, mai ales, mai ales, SĂ NU-I TAC.*¹¹ Gindul de a depune mărturie devine obsesie, devine singurul temei de a fi. Ele vorbesc, de asemenea, despre rezistență și demnitate, atitudini care pot părea iluzorii în detinția politică, unde tortura e gata să împingă pe orice dincolo de limita suportabilului. Totuși, în anii de după război, rezistența și demnitatea au fost de găsit mai degrabă în închisorile politice decât în libertate, de vreme ce protestatarii și opozanții regimului au sfîrșit prin a fi închiși. Vreme de aproape două decenii, compozitia morală a celor „dinăuntru” a fost superioară celor „de afară”. Ele vorbesc, în sfîrșit, despre viață și moarte. Închisoarea e moarte, totalitarismul e moarte, și atracție irepresibilă pentru moarte. A te opune totalitarismului, a refuza să-ți găsești locul în el, este a-ți manifesta în mod conștient voința de a trăi.

Pentru tipul eroic de comportament, pe care Adriana Georgescu îl intrușipează, mărturile femeilor nu reprezintă un capitol aparte. Suferința lor în detinție și suferința tuturor detinutilor. Anchetele lor sunt și ele violente, procesele lor sunt și ele niște înscenări, condamnările lor sunt și ele inuste și monstruoase calculate, iar curajul cu care înfruntă închisoarea nu e mai prejos decât curajul bărbaților. Într-o singură privință, exterioră voinței lor, se deosebesc de bărbați – trăiesc laolaltă cu detinutele de drept comun. Oana Orlea, care a trecut prin cele mai diverse penitenciare, descrie această comunitate cu aparențe de turn Babel ca pe o societate egalitară, fraternală, capabilă să ofere sentimentul unei nemaiîntîlnite libertăți interioare.¹² Prostituatele dorm pe aceeași saltea cu nevestele unor foști miniștri, tărânci analfabete lucrează cot la cot cu profesore. Contactul politicelor cu hoțele, contactul a două lumi fără puncte comune, poate deveni prilej de amuzament și comunicare. A fi politic este, în ochii hoțelor, un fapt de prestigiu. Ca membră a unui presupus grup de teroriști, Adriana Georgescu a căpătat în închisoarea de la Văcărești reputația fabuloasă și comică de a fi încercat să asasinez un membru al guvernului Groza (pentru a-i fura bijuteriile, crede o hoță), de a fi luptat să răstoarne regimul și de a fi „șef de bandă”. În efortul comun de a rezista vieții de închisoare,

Vlad PAVLOVICI

(continuare în pag. 7)

¹¹ Care sunt celealte? Fără a intra în detalii, din lipsă de spațiu, alte două tipuri sunt *cedarea* (Belu Zilber e un reprezentant strălucit) și *problematizarea răului* (cazul lui Constantin Noica). Triada accastă e numai o ipoteză. Cele trei tipuri de comportament nu epuizează varietatea reacțiilor în detinție, căută numai a le rezuma într-un schelet de idei generale. Cel puțin o categorie importantă de detinuți a fost lăsată deoparte: cei moderati. Sunt cei care n-au avut vocație nici de eroi, nici de sfinti (după o vorbă a lui Petre Tutea), dar nici n-au cedat. Felul de demn, egal în care au trecut prin închisoare, le asigură o excelentă tinută morală. Nu au însă problemă. Le lipsesc strălucirea sau drama. Mărturile lor, utile ca document, nu oferă prilejul dezbaterei. Nu există, în sensul pe care l-am dat acestui cuvînt, o experiență a moderatiei.

¹² Paul Goma, *Gheră*, Humanitas, 1990, p. 221.

¹³ Oana Orlea, *La-ți boarfele și miscă*, Cartea Românească, București, 1991.

deja în prim plan. De altfel, Adriana Georgescu însăși observă atunci că, pentru o ediție în limba spaniolă, ar fi trebuit să refacă, în spiritul adevarătorului, capitolul referitor la evadarea ei din închisoare și la perioada cât a stat ascunsă, și se gîndește chiar să solicite în acest sens asentimentul serviciilor secrete britanice, cele care, din motive lesne de înțeles, nu putuseră să implice sau să carieră sugerate de autoare, în clîpa redactării inițiale a volumului, ca dispuse a fi actionat sub acoperire în „salvarea” rezistenței anticomuniste din România acelui început de infern. (Vezi epistola din 10.XI.1976).

Nici în 1992, tipărit sub auspiciile Editurii „Humanitas”, pentru prima dată în română, la început a fost sfîrșitul nu a avut un destin mai fericit. Traducerea (și nu îngrijitura editiei, cum stă scris pe foaia de titlu a volumului) Micaela Ghițescu aducea în actualitate un moment istoric și realități destul de vag și în mod profund eronat cunoscute generațiilor tinere. Poate că, dacă recentă colecție a respectivelor edituri, cea referitoare la „Procesul comunismului” ar fi debutat atunci, cum ar fi fost firesc, cu acest prim expozeu asupra a ceea ce a însemnat aplicarea ideologiei criminale a comunismului și a trădării naționale împotriva unui regim democratic, ultimul din jumătatea de veac în care trăim, avertizîndu-se cititorul român printr-un aparat critic corespunzător, altă ar fi fost acum situația. În esență, însă, Adriana Georgescu-Cosmovici continuă să fie, în țara ei de obîrșie, o necunoscută, să treacă doar ca o „victimă”, una din multiplele victime ale comunismului, fără a se evalua exact contribuția ei reală de luptătoare împotriva „dictaturii roșii”, jertfa ei conștient asumată pentru o libertate pe care încă o mai nădăduim. Cum pot să invoci însă astăzi un „Proces al comunismului”, cind Adriana Georgescu-Cosmovici stă încă sub semnul juridic al unui odios proces, nerejudecat, condamnată pentru spionaj și sabotaj împotriva „intereselor proletariului”, cind, în contumacie, Generalul Nicolae Rădescu a fost acuzat de trădare de țară și, nu altfel, Mihail Fărcașanu (sortit „la munca silnică pe viață”), ambii „neabsolviti” nici pînă acum de aceste rusinoase și murdare verdicte? Iată doar cîțiva dintre condamnații care, nereabilitați de „pedeapsa comunistă”, ne fac să înțelegem că democrația, adevărul, dreptatea continuă să fie la noi vorbe goale.

Problema pe care o ridică în sine La început a fost sfîrșitul nu fine, după opinia noastră, de aspectul politic fundamental al cărui, ei de modul greșit în care a fost interpretată la apariție și în succeseivele-i traduceri. Perspectiva naratorului depășește aici caracterul memorialistic, cel documentar-reporteresc, și se situează pe un palier superior, concurînd prin construcție și capacitatea transfiguratoare a relatării, valențele artei. Cred, că și Constantin Amăriuței (*Caete de dor*, Paris, nr. 5, februarie 1952, p. 82) că ne găsim în fața unui adevărat roman autenticist, „trăirea ca atare a unui adevărat roman autenticist, „trăirea ca atare a unui adevărat, seufundare în infern, călătorie prin „chin și beznă”, alternativa libertate sau moarte, indicind, în ultima instanță, o carte a inițierii și un drum spre regăsirea de sine. Mai mult încă, Adriana Georgescu are un simț de observație remarcabil, un stil și o putere de portretizare cu totul ieșită din comun. Imaginea lui Petru Groza și a Anei Pauker la o recepție a ambasadei engleze, în februarie 1945, este prin grotescul și acuitatea

Consemnări din presa inter

De la prima la ultima pagină carteia Adrianei Georgescu-Cosmovici se desfășoară ca un roman negru, plin de surprize și răsturnări de situații, aducînd în prim plan un scriitor de marcă. Grătie unei excelente traduceri a lui Claude Pascal, această carte se va căti eu aviditate.

Roland BOCHIN (*Le Figaro Litteraire*)

Pină mai ieri Adriana Georgescu-Cosmovici a fost o eroină. Astăzi ea a devenit și o scriitoare... Țara care trebuie să o suporte pe Ana

Depozitii pentru un proces al comunismului

Apărută în 1951, la „Hachette”, într-o versiune franceză semnată de Claude Pascal (Monica Lovinescu), Au commencement était la fin, cu subtitlul „La dictature rouge à Bucarest”, de proveniență mai mult comercială decât ideologică, ar fi trebuit să ofere Occidentalului imaginea veridică a instaurării guvernării comuniste în România, sub obloduirea și cu sprijinul neconditionat al tancurilor sovietice de ocupație.

Nu a fost însă posibil să fie astfel, căci, carteau Adrianei Georgescu-Cosmovici, cu întreg tirajul ei cumpărat de Ambasada României comuniste la Paris, în scopul tocmai al sabotării unui document cu rezonanță politică, a trezit doar unele ecouri în presa culturală de limbă franceză, desigur deosebit de elogioase de cele mai multe ori, sau „compatimtoare” alte ori, dar, validând caracterul ei de reportaj și de memorial retransfigurat, ceea ce, prin forța lucrurilor, a determinat și un unghi de receptare critică ulterioară nefavorabil autoarei, cotonind-o într-un moment istoric repede depășit, atât prin surgerea timpului, cât și prin aglomerarea evenimentelor mult mai grave ce au anulat toate libertățile individuale și politice în lumea ascunsă a Europei de răsărit, cea de după „cortina de fier” imediat coborâtă.

O versiune engleză a același volum, doar la cîțiva ani după cea franceză, și-a pierdut astfel orice interes în ochii opiniei publice occidentale, părind ușor depășită sub raportul informației, spre care, toate canalele propagandiste ce tineau să atragă atenția în primul rînd, agitind „apozuri adormite”, lipsite de interes pentru soarta indureatorilor „turme de oameni robind în Est”.

Cind în 1976, încercind să vină în ajutorul material al autoarei, aflată din nou într-o situație critică a existenței sale (lovită „întimplător” de o masină neidentificată pe străzi londoneze) Vintilă Horia căută să intereseze spațiul editorial spaniol printr-o nouă versiune a cărții, demersul său rămîne fără ecou, reportajul în sine neposedind nici un punct de atracție într-o perioadă în care, dezvăluirile Gulagului comunist sovietic trecuseră deja în prim plan. De altfel, Adriana Georgescu însăși observa atunci că, pentru o ediție în limba spaniolă, ar fi trebuit să refacă, în spiritul adevarăului, capitolul referitor la evadarea ei din închisoare și la perioada cât a stat ascunsă, și se gîndea chiar să solicite în acest sens asistență serviciilor secrete britanice, cele care, din motive lese de înțeleș, nu putuseră să implice sau măcar sugerate de autoare, în clipa redactării inițiale a volumului, ca dispuse să îactioneze sub acoperire în „salvarea” rezistenței anticomuniste din România acelui început de infern. (Vezi epistola din 10.XI.1976).

Nici în 1992, tipărit sub auspiciile Editurii „Humanitas”, pentru prima dată în română, la început a fost sfîrșitul nu a avut un destin mai fericit. Traducerea (și nu îngrijirea editiei, cum stă scris pe foaia de titlu a volumului) Micaelei Ghîtescu aducea în actualitate un moment istoric și realitate destul de vag și în mod profund eronat cunoscute generațiilor tinere. Poate că, dacă recenta colectie a respectivelor edituri, cea referitoare la „Procesul comunismului” ar fi debutat atunci, cum ar fi fost firesc, cu acest prim expoziție asupra a ceea ce a însemnat aplicarea ideologiei criminale a comunismului și a trădării naționale împotriva unui regim democratic, ultimul din jumătatea de veac în care trăim, avertizindu-se cititorul român printr-un aparat critic corespunzător, alta ar fi fost acum situația. În esență, însă, Adriana Georgescu-Cosmovici continuă să fie, în tara ei de obîrșie, o necunoscută, să treacă doar ca o „victimă”, una din multiplele victime ale comunismului, fără a se evalua exact contribuția ei reală de luptătoare împotriva „dictaturii roșii”. Jertfa ei conștientă pentru o libertate pe care încă o mai nădăduim. Cum pot să invoci însă astăzi un

mișcării, surprinsă pe viu, de un relief aparte; la fel, scenele de interrogatori, viața de celulă, alături de delincvenți de drept comun, „românul” polițist al fugii de sub escortă și al trecerii graniței, fără a mai vorbi de seninătatea plină de eroismul cu care Generalul Rădescu înfruntă atenția comuniste, în epoca. Reține, de asemenea, atenția, ironia fină, intelectualitatea aleasă și profunda atitudine de demnitate românească a lui Mihail Fărcașanu, probabil personajul din umbra cel mai pregnant, cu o evidentă funcție modelatoare aici. Adriana Georgescu-Cos-

movici, nu depune mărturie despre întimplări la care a participat cu întreaga ei ființă, în prejma unor personalități istorice, sau în contact cu caricaturile comuniste ce le-au fost impuse ca „adversari politici”, ci narează cu personaje, ce-si menin numele reale, dar care ies din realitatea diurnă spre a se proiecta pe o coordonată mai elevată și mai esențială, cea a literaturii autentice.

Nicolae FLORESCU

(continuare în pag. 10)

CURRICULUM VITAE

Dna Adriana Helene Westwater

Adresa: 48 Brent Court, Silam Road,
STEVENAGE, Herts

Data nașterii: 23.7.1920

Căsătorită: 2 septembrie 1961, cu căpitanul F.L. Westwater, O.B.E., R.N. (ret. d.)

Studii:

Colegiul Helia de Rădulescu, București,
România, 1931-1939

Bacalaureat în 1939.

Facultatea de drept – Universitatea București: 1939-1944

Avocat în Baroul: 1944

Angajări anterioare

Avocat la Fabrica de Bumbac Guterman,
în București 1944-1945

Reporter în secția artistică la „Universul
literar” 1939-1943

Reporter la „Viitorul”, publicația oficială a
Partidului Liberal Român 1944-1945. Director:
Mihail Fărcașanu (acum în Washington)

LIGA ROMÂNIILOR LIBERI

Recomandare

Pe această cale certific următoarele despre Dna Adriana Georgescu Cosmovici, acum domiciliată la Hotel du Pelican, 6 Rue du Pelican, Paris:

Am cunoscut-o pe Dna Cosmovici în primii ei ani de studenție, la începutul celui de al II-lea război mondial, în București, România, țara ei de origine. În acel timp debuta în cariera de ziaristă și scriitoare și a devenit membru al „Tineretului liberal” din România, partid al căruia Președinte eram – organizație politică ce lupta pentru libertate și democrație și care aciona atunci în clandestinitate. Dna Cosmovici a avut o activitate extrem de fructuoasă și valoroasă în partid.

În clipa în care România s-a alăturat puterilor aliate, în septembrie 1944, dna Cosmovici a devenit reporter la „Viitorul”, oficialul Partidului liberal. Eu eram Redactor Șef al acestui cotidian, care fusese suprimat în 1938 și reapăruse în septembrie 1944. Dna Cosmovici și-a îndeplinit sarcina de jurnalistic cu deosebit curaj în acea perioadă periculoasă cînd, sub pretextul „liberării”, armata sovietică subjugă România. În decembrie 1944, Dna Cosmovici a fost numită șef de cabinet al Primului Ministru, Generalul Nicolae Rădescu.

Secretar particular al fostului Prim Minister al României, General N. Rădescu 1944-1945

Redactor la un ziar al emigratiei române, „Union Roumaine” în Paris, 1949-1951

Corespondent acreditat al Națiunilor Unite la Radio Paris. Secția Română 1951-1952

Corespondent la Radio „Europa liberă” 1952-1957, 1965-1967

Corespondent – B.B.C. Secția Română

Publicații

Carte publicată în 1951, în franceză – La început a fost sfîrșitul, Editura Hachette, Paris

Evdare din Paradis. C.A. Smith. Editor, Londra 1951. (Am scris aceasta pentru România).

Membru asociat la „Asociația Presei Străine”

Vorbesc și scriu fluent în franceză și în română, pot să vorbesc germană și italiana

[Adriana GEORGESCU]

La sfîrșitul lui februarie 1945, cind guvernul Generalului Rădescu, care se opunea dominației comuniste, a fost înălțat cu violentă de către sovietici, Dna Cosmovici și-a făcut un tel din lupta împotriva persecuțiilor comuniste. A fost arestată și implicată în procesul înscenat „Tineretului liberal”, condamnată la mai mulți ani de închisoare și a impresionat pe toată lumea declarația sa asupra modului barbar în care a fost torturată în închisoare. Attitudinea ei în procesul intentat de comuniști a fost extraordinar de curajoasă și plină de demnitate.

Cind, în sfîrșit, Dna Cosmovici a evadat din România în 1948, a venit la Paris, unde a preventit comunitatea internațională, oferind informații extrem de prețioase asupra regimului de ocupație sovietică din România și a situației de degradare umană din închisorile comuniste. Cartea sa La început a fost sfîrșitul, apărută la Editura Hachette, a fost elogiată în numeroase articole din diverse publicații și a determinat un turneu de conferințe de-a lungul Franței și o serie de reportaje și intervenții la posturile de radio, din Occident.

Mihail FĂRCĂSU
Președinte

Mihail Fărcașanu

înășă observa atunci că, pentru o ediție în limba spaniolă, ar fi trebuit să refacă, în spiritul adevărului, capitolul referitor la evadarea ei din închisoare și la perioada cât a stat ascunsă, și se găidea chiar să solicite în acest sens asentimentul serviciilor secrete britanice, cele care, din motive lesne de înțeles, nu putuseră să implice sau măcar sugerare de autoare, în clipa redactării inițiale a volumului, ca dispuse a fi actionat sub acoperire în „salvarea” rezistenței anticomuniste din România acelui început de infern. (Vezi epistola din 10.XI.1976).

Nici în 1992, tipărit sub auspiciile Editurii „Humanitas”, pentru prima dată în română, La început a fost sfîrșitul nu a avut un destin mai fericit. Traducerea (și nu îngrijirea) editiei, cum stă scris pe foaia de titlu a volumului) Micaelei Ghîtescu aducea în actualitate un moment istoric și realități destul de vag și în mod profund eronat cunoscute generațiilor tinere. Poate că, dacă recenta colecție a respectivei edituri, cea referitoare la „Procesul comunismului” ar fi debutat atunci, cum ar fi fost firesc, cu acest prim expoziție asupra cea ce a însemnat aplicarea ideologiei criminale a comunismului și a trădării naționale împotriva unui regim democratic, ultimul din jumătatea de veac în care trăim, avertizindu-se cititorul român printr-un aparat critic corespunzător, alta ar fi fost acum situația. În esență, însă, Adriana Georgescu-Cosmovici continuă să fie, în tara ei de obisire, o necunoscută, să treacă doar ca o „victimă”, una din multiplele victime ale comunismului, fără a se evalua exact contribuția ei reală de luptătoare împotriva „dictaturii roșii”, jertfa ei constând asumată pentru o libertate pe care încă o mai nădăduim. Cum pot să invoci însă astăzi un „Proces al comunismului”, cind Adriana Georgescu-Cosmovici stă încă sub semnul juridic al unui odios proces, nerejudecat, condamnată pentru spionaj și sabotare împotriva „intereselor proletariașilor”, cind, în contumacie, Generalul Nicolae Rădescu a fost acuzat de trădare de țară și, nu altfel, Mihail Fărcașanu (sortit „la muncă silnică pe viață”), ambii „neabsolviri” nici pînă acum de aceste rușinoase și murdare verdicte? Iată doar cîțiva dintre condamnații care, nereabilitați de „pedeapsa comunistă”, ne fac să înțelegem că democrația, adevărul, dreptatea continuă să fie la noi vorbe goale.

Problema pe care o ridică în sine La început a fost sfîrșitul nu ține, după opinia noastră, de aspectul politic fundamental al cărui, ci de modul greșit în care a fost interpretată la apariție și în succesele-i traduceri. Perspectiva naratorului depășește aici caracterul memorialistic, cel documentar-reporteresc, și se situează pe un palier superior, concurind prin construcție și capacitatea transfiguratoare a relatării, valențele artei. Cred, ca și Constantin Amăriuței (Caiete de dor, Paris, nr. 5, februarie 1952, p. 82) că ne găsim în față unui adevărat roman autenticist, „trăirea ca atare a unui adevărat”, scufundarea în infern, călătoria prin „chin și bezna”, alternativa libertate sau moarte, indicind, în ultima instantă, o carte a inițierii și un drum spre regăsirea de sine. Mai mult încă, Adriana Georgescu are un simț de observație remarcabil, un stil și o putere de portretizare cu totul ieșit din comun. Imaginea lui Petru Groza și a Anei Pauker la o recepție a ambasadei engleze, în februarie 1945, este prin grotescul și acuitatea

Recomandare

Pe această cale certific următoarele despre Dna Adriana Georgescu Cosmovici, acum domiciliată la Hotel du Pelican, 6 Rue du Pelican, Paris:

Am cunoscut-o pe Dna Cosmovici în primii ei ani de studenie, la începutul celui de al II-lea război mondial, în București, România, țara ei de origine. În acel timp debuta în cariera de ziaristă și scriitoare și a devenit membru al „Tineretului liberal” din România, partid al cărui Președinte era – organizație politică ce lupta pentru libertate și democrație și care aciona atunci în clandestinitate. Dna Cosmovici a avut o activitate extrem de fructuoasă și valoroasă în partid.

În clipa în care România s-a alăturat puterilor aliate, în septembrie 1944, dna Cosmovici a devenit reporter la „Viitorul”, oficiosul Partidului liberal. Eu eram Redactor Șef al acestui cotidian, care fusese suprimat în 1938 și reăpăruse în septembrie 1944. Dna Cosmovici și-a îndeplinit sarcina de jurnalist cu deosebit curaj în acea perioadă periculoasă cînd, sub pretextul „eliberării”, armata sovietică subjugă România. În decembrie 1944, Dna Cosmovici a fost numită șef de cabinet al Primului Ministru, Generalul Nicolae Rădescu.

nășă comuniste, a fost înălțat cu violență de către sovietici. Dna Cosmovici și-a făcut un tel din luptă împotriva persecuțiilor comuniste. A fost arestată și implicată în procesul înscenat „Tineretului liberal”, condamnată la mai mulți ani de închisoare și a impresionat pe toată lumea declarația sa asupra modului barbar în care a fost torturată în închisoare. Atitudinea ei în procesul intentat de comuniști a fost extraordinar de curajoasă și plină de demnitate.

Cind, în sfîrșit, Dna Cosmovici a evadat din România în 1948, a venit la Paris, unde a prevenit comunitatea internațională, oferind informații extrem de prețioase asupra regimului de ocupație sovietică din România și a situației de degradare umană din închisorile comuniste. Cartea sa *La început a fost sfîrșitul*, apărută la Editura Hachette, a fost elogiată în numeroase articole din diverse publicații și a determinat un turneu de conferințe de-a lungul Franței și o serie de reportaje și interviuri la posturile de radio, din Occident.

Mihail FĂRCĂȘANU
Președinte

Mihail Fărcașanu

*Le Professeur Emeric Treslowitz, qui enseigne la rhétorique à la Sorbonne
Adolescence française
Au commencement était la fin
La dictature rouge à Bucarest*

*A une autre de la fin du siècle
Plan de Paix*

Consemnări din presa internațională (1951 – 1952)

De la prima la ultima pagină cartea Adrianei Georgescu-Cosmovici se desfășoară ca un roman negru, plin de surpirse și răsturnări de situații, aducînd în prim plan un scriitor de marcă. Grație unei excelente traduceri a lui Claude Pascal, această carte se va căsi cu aviditate.

Roland BOCHIN (*Le Figaro Littéraire*)

Pină mai ieri Adriana Georgescu-Cosmovici a fost o eroină. Astăzi ea a devenit și o scriitoare... Țara care trebuie să o suporte pe Ana

Pauker ne-a dat-o pe Adriana Georgescu-Cosmovici.

Michel VIVIER (*Aspects de la France*)

Această carte este halucinată, atât de puternică trăiește în paginile ei senzația adevărului, a unui adevăr profund, real, de o intensitate extraordinară; un adevăr care te izbește de la primele pagini, te cuprinde și te tine prin pînă la ultimele rînduri ale istorisirii... Dna Georgescu-Cosmovici este un martor nu mai puțin lucid; ea

și-a trăit drama, a trăit-o cu o împotrivire înverșunată, cu un curaj neîmblinzit, cu o excepțională angajare a inteligenței, a trăit-o cu o asemenea ușurință în a o înfățișa încît sfîrșești, în ipostaza de cititor, prin a crede că o trăiești împreună cu ea.

Jean MARTIN (*Journal de Genève*)

Ne întrebăm mereu cum de o ființă umană poate să treacă prin asemenea încercări fără să se prăbușească. Este posibil, căci din lagările morții se întorc oameni cărora un fel de grație

(continuare în pag. 7)

CEPUT A FOST SFÎRȘITUL • LA ÎNCEPUT A FOST SFÎRȘITUL •

Dragă Leontin,

Cred că pentru mai multă siguranță e mai bine să-mi trimitem o fotocopie a cărții Adrianei. Odată recitată și însoțită de fragmente de critică o voi trimite editorului meu la Barcelona sau altuia de aici. Dacă-i scrii Adrianei spune-i te rog multe salutări din partea mea. Să eu m-am gîndit la voi la Coveta, unde sper să ne întîlnim la vară, măcar pentru cîteva zile. Era o vreme superbă, cu cer senin și o mare mai albastră ca niciodată. De cîte ori trec pe acolo îmi aduc aminte de Polop și mi se rupe inima de durere. Nici acum nu m-am învățat cu gîndul că acea regiune îmi e interzisă.

Părintii mei au primit viză, în urma unui interviu publicat în "Semana", în care mă plîngem de neînțelegerea autorităților române față de părintii mei și de fratele Olgutei. Au primit viză toți trei imediat, însă ai mei nu pot veni pentru că așteptările și umilințele de pînă acumă i-au imbolnăvit. Poate la primăvară.

Cu mult drag

Vintilă

Alăturat îți trimit niște fotocopii de articole de-ale mele apărute săptămîna asta în YA și ABC. Cadillac-ul la care fac aluzie a fost făcut cadou de Ceaușescu lui Carrillo, așa cum a informat presa de aici săptămîna trecută. Au înnebunit de prea mult bine comuniștii noștri și au pierdut simțul realității și al politicei. Au făcut vreodată politică?

Ne-am bucurat enorm să vă revedem cît mai curind. Măcar în drum spre Coveta, la dus sau la intors. În momente de depresiune sau nesiguranță mă gîndesc întotdeauna la tine și-mi pare rău că nu suntem mai aproape în spațiu ca să stăm de vorbă.

Îmbrățișări amindurora, din partea Olgutei și a vechiului tău

Vintilă

P.S.: Poate e mai bine să nu-i scrii bolnavei, ca să nu se ofenseze. Va primi bani de la un oarecare Radu Cuturu. Nu știu cum e mai bine. Tu ce zici?

Telephone: 0438783089

10. XI. 1976

48 Brent Court
Salam Road Stevenage Herts

Mes tres chers Zoe et Leontin,

Je vous remercie de tout mon coeur pour la CREDIT.
I enclose l' unique exemplaire de mon livre.
Actuellement, je dois re écrire la partie de ma sortie de prison: la vérité est que j'ai été aidé due au General Rădescu, par un officier de la mission militaire britannique à Bucharest et caché à la mission militaire britannique in the attic. Je dois voir Mr. Julian Amery, pour demander la permission du Foreign Office de faire cette révélation. Mes amis de la BBC m'appelaient "Midzenty à Royston: ceux sachant la vérité.
Evidemment, le récit est romance à cause du fait élémentaire d'être incapable de donner les noms exacts des nos copains de la résistance : voilà.
Je vous remercie indéniablement, et si tu veux, on va à Leontin, tu peu montrer cette lettre au Consulat Britannique de Saarbrücken Strasbourg, ou Düsseldorf.
Je vous embrasse indéniablement

Adressue

10 XI 1976

Dragii mei Zoe și Leontin

Vă mulțumesc din toată inima pentru Le Credit.

Am pus în plic unic exemplar al cărții mele.

Acum trebuie să scriu partea cu ieșirea mea din închisoare: adevărul este că am fost ajutat, datorită generalului Rădescu, de un ofiter de misiunea militară britanică de la București și ascunsă la misiunea militară britanică, în mansardă. Trebuie să-l văd pe dl. Julian Amery ca să cer permisiunea Foreign Office-ului pentru a face această dezvaluire. Prietenii mei de la BBC îmi spuneau „Midzenty la Royston” – cei care stiu adevărul.

Evident, povestirea este romantată datorită elementelor că nu am putut să dau numele exacte ale prietenilor mei din Rezistență. Astăzi e.

Vă mulțumesc nespus, și dacă vrei, dragul meu Leontin, poți să arăți această scrisoare Consulului britanic de la Strasbourg sau Düsseldorf.

Vă îmbrățișez

Adriana

Primul semn

(urmăre din pag. 6)

hoatele i-au devenit prietene, confidente, ajutoare.

Lipsesc acestei lumi amestecate noblețea și tragismul din închisorile integral politice (ele apar aici pe plan individual, nu colectiv), lipsesc camaraderia, esențială întră definițui. Amicizia, cînd intervine, și adesea o relație întimplătoare, nu dictată de solidaritatea necondiționată cu celălalt. Cînd insă definițile politice ajung să formeze un grup distinct de „colegi” lor de la drept comun ori sunt izolate de dreptul comun prin grija adminis-

trației, între ele se stabilesc aceleași raporturi de respect și intrajutorare pe care le descriu cu atită căldură, în mărturii lor, bărbații. O poliție subliniată, vecină cu adresarea ceremonioasă, devine tonul comunicării. În treacăt fie spus, polițeaua joacă în închisoarea politică un rol important – nu e poliție obsecuoasă, e un mod de salvare al fiecărui din promisiunile în care e constrins să trăiască. Oamenii se agăță de orice element de civilizație spre a se înălța din mizeria care-i inconjoară, iar în privința astă polităcea e neprețuită, e o calitate a firii pe care gardienii n-o pot interzice. Dar fie că își duc existența de închisoare împreună, fie că trăiesc printre hoate, există o activitate care nu lipsește din

rezistență. Martorii, pe care nici o boala nu a determinat-o să semene sau să facă mărturisiri. Ar trebui citate toate aceste pagini, dintr-acele mai impresionante din cînease; fierbinți, ele rămân sobre, scenele nu sunt desenate, ci sugerate, totuși ele sunt mai chinuatoare decât cel mai infernal cosmar.

Bolnavă din cauza torturilor fizice, Adriana Georgescu-Cosmovici este mai bolnavă în adinele sufletului și al nervilor, decât în propriul ei trup. Bolnavă, dar nu nimică. Ea își păstrează trăsăturile umane în întregul ei mod de a fi, chiar și în universul în care a fost săilită să se afundă.

De aici au prins viață impresionante chipuri de femei: Maria Toantă, Trandafira, Milica, Tigana, atâtca condamnate de drept comun, cu care își împarte viața subterană, bîntuită de obscenități, argos șiumor. Ar trebui citate pagini întregi. Pateticismul lipsește cu desăvârsire: nu există decât nuante, contraste și, din cînd în cînd, un scîneț mic, abia soptit: „De ce mă lăsați să mor?“ Arat, din exterior, se mai strecoară prin zidurile pușcării vesti că teroarea se întinde.

Atmosfera acestor pagini este atât de covîrșitoare, încât atunci cînd întoare, eliberată după doi ani de detinere, este arestată din nou, parândem din nou să revină în celelele închisorilor, cu sentimentul că ne suntem familiare.

Initiatulă Nicicind trandafiru nu au fost mai albastri, parte a treia a cărui este, ca însăși un strigăt din adincuri. Tara se mișcă repede în timpul atâtui urmări și goane nebunesti. Nu numai o clasa socială, ci toate clasele sociale. În plasă în care se află, și dincolo de această plasă, autoareea a întîlnit tărâmi, ministori, intelectuali. Prin mijlocirea lor, a fost scris capitolul, pentru ca noi să cunoaștem mecanismul terorii. Casa denunțătorilor copii ne-a făcut să intelegem ce urmărește noua metodă de educare a copiilor, o perchezie la tărâi ne ajută să intelegem mecanismul sabotajului economic; o incercare de evadare ratată ne face să participăm la mișcările organizate de rezistență dintr-un port, călătorile cu trenul ne fac să asistăm la controalele politice, etc...iar Martora? Ea înaintează tot mai mult pe drumul pe care nervii nu mai rezistă și stau gata să cedere: „Menghină se stringe în cînd cu cînd, adresee lui Marcu se îsprăvesc... În fiecare casă pe unde trece, aerul pare rarefăut. Fiecare casă găzduiesc îmi zimbesc, vor să mă ajute – am din nou nevoie de o săptămînă – îmi dau de mîncare. Numai că eu, neavînd cartela de alimente, săm că fiecare bucătăru îngrijită este sacrificiu impus celorlalți, eu – care port în mîne, ca pe o a doua natură, neliniștea, o săm în cealaltă înainte chiar ca ei să se trădeze... „...De cum intr-o casă, sporesc răja de frică a celor care mă primește. Frică de a merge pe stradă și de a te întoarce acasă, frică să vorbești de fată cu copiii. Totul depinde de frică... În oraș bîntue o puternică epidemie de sinucideri.“

Martorei și tovarășilor săi de luptă, celor din închisorile și celor care nu se află acolo, tuturor care sunt hărțuți, bătuți, umiliți, degradati sau loviți, lansind apel după apel și neprimind nici un răspuns – pentru că Ocidentul i-a uitat – total îi se pare absurd. „Nicicind trandafiru nu au fost atât de albastri...“ Această parolă, pe care i-a dat-o Marcu într-o zi Martorei, ar putea fi rostul de oincide dintr-o personajele cărții, ar putea fi pușă la finalul fiecărei scene. Iar dacă Martora reușește, în cele din urmă, să treacă granița clandestină ca să ajungă în cîndăltă parte a lumii, noi știm că drama nu a luat sfîrșit, că ea se continuă acolo și în ziua de azi.

Trebue să spunem, închizind carte, că am citit și trăit un fragment din istoria timpului nostru, impreună cu Martora. E posibil, se întimplă așa ceva în acest moment precis de istorie? Ne e suficient un mic efort de imaginație pentru că drama să se declanșeze în noi. Atunci ne vom da seama că nu suntem izolați de identitatea de suferință, și că, angajați, suntem dejasă.

François LAMEL (Revue Européene, Jan. 1952)

Traducere de Cornelia ȘTEFĂNESCU

viața lor: rezistență. Mărturia Adrianei Georgescu, acest prim semn dat lumii libere despre detinția politică românească, subliniază în mod exemplar voința de a rezista. A opune rezistență administrației, anchetatorilor ori de cîte ori și cu putință, a-ți înfrunta agresorii cu volupitate de a nu lăsa în seamă urmările infrântării, e un gest care apare pretutindeni unde sunt deținuți politici. Împotriva, pare a spune Adriana Georgescu (sau Oana Orlea sau atâtia altii), este esențial anticomunistă și ea va continua pînă cînd n-o să mai rămînă din comunism decît amintirea rezistenței care i-a fost opusă.

Vlad PAVLOVICI

• LA ÎNCEPUT A FOST SFÎRȘITUL • LA ÎNCEPUT A FOST SFÎR-

sentimentele, reacțiile autoarei arată, de asemenea, confuzia ce stăpinea vechile organizații politice, puse într-o situație complet nouă de agresor și caracterul disperat al sacrificiilor voluntare recrutează din grupările tineretului opozant. Îi lipsește cărtii datele economice din tabloul descris, ce ar fi permis o mai exactă receptare a deficiențelor majore pe care le-a cunoscut viața românească în 1945.

L.M. (Le Dauphin Libéré, Grenoble)

De cind au o cameră cu lumină electrică, ea citește totă noaptea pentru a fugi de amintiri. Dar este aproape fericită. Înainte aveau doar o încăpere fără căldură și lumină și de fiecare dată cind auzea pași pe scări nu-și putea înăbuși spaimă. Totuși sănătatea nu era pasă NKVD-istilor și că se afla la Paris și nu la București. Datorită soțului ei, Ștefan, este încă în viață. Fugit din România, a trecut înapoi cortina de fier ca să o caute și să se casătoarească cu ea. Se numește Adriana Georgescu-Cosmovici și are 31 de ani. În 1945 sef de cabinet al generalului Rădescu, conducătorul ultimului guvern democratic al României, făptăpe care succesorii lui Rădescu au făcut-o să-și îspășească în închisorile lor, prin nesfîrșite torturi. Nu-i rămâne din această perioadă decât un jurnal datat 1 martie 1945, ultima zi de libertate. Ar putea spune că a căzut cortina de fier chiar peste ea. și în carte pe care tocmai a publicat-o la editura Hachette, *Au commencement etait la fin*, Adriana Georgescu, martor ocular de prim plan, povestește tocmai această experiență: cum cade cortina de fier.

(Paris Match, 29.XII.1951)

Traducere de Dimitrie STAMATIADI

De la un capăt la altul, este totală schimbare de lumină – nimic nu e văzut în lumină de zi – este totală schimbare de ton – frazele scurte, găsite, contrastante reproduc o respirație care nu mai are nimic de a face cu respirația omenească. Deoarece, dacă elementul politic rămîne pîrgînă acțiunii, el trece pe planul al doilea spre a face loc umanului, mai bine zis umanul, asupra căruia acționă, străduindu-se să-l distrugă tortonarii cu metodele lor. Nimic nu poate fi rezumat sau lăsat deoparte, nici torturile suferite, nici rezistența Martorile, pe care nejă o tortură nu a determinat-o să semneze sau să facă mărturisiri. Ar trebui citate toate aceste pagini, dintre cele mai impresionante din cîte cunoști; fără însă, ele rămîn sobre, scenele nu sunt descrise, ci sugerate, totuși ele sănătății chituitoare decât cel mai infernal coșmar.

Bolnavă din cauza torturilor fizice, Adriana Georgescu-Cosmovici este mai bolnavă în adincul sufletului și al nervilor, decât în propriul ei trup. Bolnavă, dar nu nimică. Ea își păstrează trăsăturile umane în întregul ei mod de a fi, chiar și în universul în care a fost silită să se afundă.

De aici au prins viață impresionantele chipuri de femei: Maria Toantă, Trandafira, Milica, Tigana, atîtea condamnate de drept comun, cu care își imparte viața subterană, blîntuită de obsecnătății, argou și umor. Ar trebui citate pagini întregi. Patetismul lipsește cu desăvârsire; nu există decât nuante, contraste și, din cînd în cînd, un scinec mic, abia sopit: „De ce mă lăsați să mor? Atât, din exterior, se mai strecoară prin zidurile pușcării vesti că teroarea se întăreste.

Atmosfera acestor pagini este atât de covîrșitoare, încît atunci cînd autoarea, eliberată după doi ani de detinere, este arestată din nou, patrundem din nou, împreună cu ea, în colțurile închisorilor, cu sentimentul că ne suntem familiare.

Instituția *Nicicind trăindări nu au fost mai albastri*, parțea a treia a cărții este, ca însăși un strîngăt din adâncuri. Tara se mișcă repede în timpul atîtor urmări și goane nebunești. Nu numai o clasă socială, ci toate clasele sociale. În plasa în care se află, și dincolo de această plasă, autoarea a intîlnit tărani, muncitori, intelectuali. Prin mijlocirea lor, a fost scris capitolul, pentru ca noi să cunoaștem mecanismul terorii. *Casa denunțătorilor copiilor* ne-a făcut să înțelegem ce urmărește noua metodă de educare a copiilor, o percheziție la tară ne ajută să înțelegem mecanismul *sabotajului economic*, o încercare de evadare ratată ne face să participăm la mișcările organizate de rezistență dintr-un port, călătorile cu trenul ne fac să assistăm la controalele politice, etc... Iar Martora? Ea înaintează tot mai mult pe drumul pe care nervii nu mai rezistă și stau gata să cedeze: „Menghină se stringe, încețul cu încețul, adresele lui Marcu se îsprăvesc... În fiecare casă pe unde trece, aerul pare rarefiat. Toți care mă găzduiesc îmi zimbesc, vor să mă ajute – am dit nou februarie de o săptămână – îmi dau de mincare. Numai că eu, neavind cartela de alimente, sună că fiecare bucătară îngheță este sacrificiu impus celorlalți, eu – care port în mine, ca pe o

Sorana GURIAN

Vîetuioare condamnate la temniță pe viață*

Am citit într-o noapte manuscrisul cărții Adrianei Georgescu-Cosmovici. A doua zi, l-am dus directorului publicației *La Revue de Paris*, Marcel Thiébaut, care a fost profund tulburat. Pe mai departe, rămîne cititorilor să decidă soarta cărții, deși, scriind rîndurile de fată, mă întrebam cu tristețe dacă va urma și ea soarta atîtor reportaje „plâmădite din singe și lacrimi”, care au pierit în indiferență generală. Totuși, această scriere merită să fie citită. Ea nu prinde propagandă antisovietică, descriuind lupta unei ființe omenești în condiții inumane. Cartea este un strîngăt de revoltă, iar el trebuie audiat.

Am cunoscut-o pe Adriana Georgescu-Cosmovici la Paris. Normal ar fi că locul acestei întîlniri să fi fost la București, oraș în care am trăit și am muncit amindouă. Numai că, în timp ce Adriana semna cronică cinematografică pentru ziarul *Universul*, important cotidian semi-oficial, naționalist și burghez, eu trăeam în clandestinitate, hărțuită de Gestapo, însuși *Universul*, publicându-mi fotografie ca pe a unui „*dusman al Statului, căutat de poliție*”. Suficient motiv ca între oameni să se caște și prăpastie.

Ca urmare a cronicilor mai puțin ortodoxe, în iulie 1943, și Adriana a luat drumul sără nume al ființelor hăbituite. Ea asculta emisiuni interzise, redacta manifeste, le distribuia noaptea. Ceea ce însemna să ai curaj, deoarece chiar și pentru mai putin erau impuseați.

La 23 august, chiar în ziua loviturii de Stat, am fost numită în calitate de redactor-suflet al aceluiasi celebru *Universul*. În vreme ce Adriana și prietenii ei asistau consternati la revărsarea hoardelor rusești, eu salutam cu bucurie înaintarea tancurilor sovietice, pline de praf și acoperite de flori, de-a lungul bulevardelor. Primul editorial care saluta venirea Armatei eliberatoare fusese de mine semnat, de asemenea, primul interviu luat mareșalului Tolbuhin, lui Vișinski, lui Simonov...

Timp de doi ani, mi-am consacrat ce aveam mai bun în ființă mea misiunii, considerată de prim ordin – apropierea celor două popoare vecine, dar dușmane. Înțelegerea mutuală avea să fie bazată pe schimb cultural. Printre altele, trebuia să restabilim adevarul, să anihilăm legendele propagandei naziste, să distrugem mitul „omului cu cuțitul în dinți”. Acești ani mă îndrepătește să vorbesc astăzi despre cartea Adrianei. Cartea este, deopotrivă, actul acuzării mele și justificarea, astăzi a mea, cit și a tuturor acelora care, ca mine, au crezut și continuă cu orice pret să creadă într-un „vîtor luminos”.

Adriana trecuse la *Vîtorul*. Era organul Tineretului național-liberal, partidul băncilor, al marilor finanțe, al proprietarilor de pămînt, al burgheziei mari și mijlocii, partidul „istoric”, după cum îl botizează Vișinski, angajat în luptă la remorca partidului național-țărănesc al lui Iuliu Maniu, neînfricat și fără reproș cavalier în luptă pentru independență totală a țării. Asupra celor de mai sus, anglo-americanii aveau un cuvînt de spus, iar democrații, plini de iluzii, nu oprea tineau seama de rușii. Adriana și cu mine nu aflam iarăși de cele două părți ale baricadei. Fără să simă dușmani, nu vorbeam aceeași limbă, nu urmăream, fiecare, decât gîndul că a nu ajunge la victorie însemna moarte.

Într-o parte finală a cărții Adrianei este consacrată căderii ultimului guvern „legal”, al Generalului Rădescu. Blazat, Occidental nu vedea în schimbarea cabinetelor, decât partea bufonă a situației. Politica Marii Britanii rămîne aproape neschimbată, fie că se află la putere majorul Attlee sau Winston Churchill, care îl debarcase, și asta ca să nu-i amintim decât pe cei doi lideri eminenți. Căderea guvernului Rădescu, dimpotrivă, a însemnat o tragedie: a unei țări întregi.

Adriana era șefă de cabinet a Generalului

Acuzată de terorism, Adriana a fost zvîrlită în pușcărie. Urmă un calvar cumplit. Nimic nu este mai copleșitor și mai emoționant decât cuprinsul paginilor în care descrie, cu discreție și simplitate, ce înseamnă închisoarea comunista (vai, mult va mai trebui să ne referim la continutul acestui epitet): promiscuite, murdărie, duhoare, foame, boală, tortură. „Martură”, „eroină” sunt cuvinte pe care îți este frică să le folosești. Totuși, singurele potrivite caracterizări Adrianei din acele zile de grea compănă.

Tinăra fragilă, copilă bălaie, a fost sălbatic și neîndurător torturată, tîrta din interrogatori în interogatori, din celulă în celulă, de la spitalul închisorii la infirmerie. Cum de a rezistă operației de apendicită, fară să fi fost anesteziată, punctele pe sold, cu drenale nesterilizate, apropierii bolnavelor de tuberculoză, trebând să împartă patul cu ele? De asemenea, batjocurile, loviturile și restul, adică înțeleșul infricoșător, ascuns după acest cuvînt, incit prefer să nu-l rostesc.

Citeam manuscrisul; era noapte, dincolo de ferestrele întunecate se învălăcea trecutul... Mi-era rușine, plingeam cu lacrimi de rușine. Cine avea cunoștință de toate astea, în epoca?

Părea de necrezut; eu știam că pușcările erau înțesate... Din ele, ieșiseră prietenii mei, cei cu condamnări la pedepse de zece, de două zeci de ani pentru ideile lor marxiste, totuși nu-mi venea să cred că și ei care suferiseră atîtea, au fost capabili la rîndul lor să... De altfel, se pare că nici germanii de bună credință nu le venea să credă că Dachau a existat.

La 8 noiembrie 1946, Adriana se găsea de un an la pușcărie. La 8 noiembrie 1946, eu mă aflam pe terasa „Ambasadorului”, unul din cele mai selecte hoteluri, rechizitionat pentru personalitatea Comisiei aliate de contral (sovietice) și priveam la manifestația organizată de Tineretul liberal și alții, în cîinstea aniversării regelui. Deși avertizat, regele a rămas la Sinaia, în Carpați. Studenții îi aclamau numele. Vedeam cerul ciuruit de stele, acoperisurile argintate de lună, valurile multimi, rostogolindu-se în piață, în rumoare de marea. Noaptea era înaltă și frumoasă, deosebit de linistită. Deodată, ținării trose nituri de armă. Ofițerii care mă înconjurau încercau să explică situația, dind vina pe provocatori. Pe cer nu mai erau stele; în piață golită brusc, agățat de una de grile din gardul palatului, un rănit abia gêmea și cum ar fi scheunat un cățel zdrobit. L-a ridicat și ambulanță sovietică.

Grațiată de Rege, Adriana ieșî din închisoare în septembrie 1947. Faptul că ea supraviețuise nu absoluu pe nimeni. Nu ridici construcțiile vîtorului cu vîetuioare condamnate la temniță pe viață. Mi-a trebuit mult să înțeleag. Faptul imi amintește o frază rostită de prietenul meu Jules Margoline. El mi-a spus că ceea ce îl îspașimătase la procesul lui David Rousset a fost lipsa de înțelegere de pe fețele redactorilor revistei *Lettres Françaises*. Acești oameni „liberi” refuzau să audă; cuvîntele „închisoare”, „lagăre de concentrare”, „torturi”, puse în relație cu U.R.S.S., nu le spuneau nimic. Să presupunem că vor citi cartea Adrianei, ei vor ridica din umeri. Nu își dau seama că și ei se numără printre vinovați.

În 1947, în vreme ce Adriana își regăsea libertatea, eu o pierdeam pe a mea. La închisoare nu am stat. În schimb, eram supravegheată; „radiată” din Sindicatul Presei, eram liberă să crăp de foame. Publicaseam de curînd două articole împotriva lui Jdanov... în *Liberul*, organul oficial al partidului Adrianei, partidul „istoric” (Inciat de a fi în posesia a două texte, redactate și semnate de o simpatizantă comunistă, noroc de care nu se bucurase pînă atunci un ziar burghez, *Liberul* a fost suspendat la trei zile de la publicarea lor).

Nu voi reveni asupra motivelor care m-au determinat să „trăiez”. Am scris despre asta în cartea mea *Les Maillot de Filet* (Lanjul cu două găuri). Voi menționa simplu, că este extrem de

nă rezistență. Martorii, pe care nici o tortură nu a determinat-o să semneze sau să facă mărturisiri. Ar trebui citate toate aceste pagini, dintr-acele mai impresionante din ceea ce cunosc: fierbinți, ele rămân sobre, scenele nu sunt descrise, ci sugerate, totuși ele sunt mai chinuitoare decât cel mai infernal coșmar.

Bolnavă din cauza torturilor fizice, Adriana Georgescu-Cosmovici este mai bolnavă în adincul sufletului și al nervilor, decât în propriul ei trup. Bolnavă, dar nu nimică! Ea își păstrează trăsăturile umane în întregul ei mod de a fi, chiar și în universul în care a fost silită să se afundă.

De aici au prins viață impresionante chipuri de femei: Marea Toantă, Trandafira, Milica, Tiganea, atâtiva condamnate de drept comun, cu care își imparte viața subterană, bîntuită de obscenități, argou șiumor. Ar trebui citate pagini întregi. Patruții lipescute cu desăvârsire: nu există decât nuante, contraste și, din cind în cind, un scineț mic, abia săptă: „De ce mă lăsați să mor? Arar, din exterior, se mai strecoară prin zidurile pușcătice vești că teroarea se întețește.

Atmosfera acestor pagini este atât de covîrșitoare, încât atunci cind autoreea, eliberată după doi ani de detenție, este arestată din nou, patruțim din nou, împreună cu ea, în colulele închisorilor, cu sentimentul că ne suntem familie.

Intitulată *Nicicind trandafirii nu au fost mai albaștri*, parte a treia și cărti este, ca însăși un strigăt din adincuri. Tara se mișcă repede în timpul atitor urmării și goane nebunesti. Nu numai o clasă socială, ci toate clasele sociale. În plasa în care se află, și dincolo de această plasă, autoarea a intilnit tărani, muncitori, intelectuali. Prin mijlocirea lor, a fost scris capitolul, pentru ca noi să cunoaștem mecanismul terorii. *Casa denunțătorilor copiilor* ne-a făcut să înțelegem ce urmărește noua metodă de educare a copiilor, o perchezitie la tară ne ajută să înțelegem mecanismul *sabotajului economic*, o încercare de evadare ratată ne face să participăm la mișcările organizate de rezistență dintr-un port, călătorile cu trenul care să asistăm la controalele poliției, etc... Iar Martora? Ea înaintează tot mai mult pe drumul pe care nervii nu mai rezistă și stau gata să cedze. *Menghina se stringe*, începutul cu înțelutul, adresata lui Marcu se îsprăvesc... *În fiecare casă pe unde trece, aerul pare rarefiat. Toți care mă găzduiesc îmi zimbesc, vor să mă ajute – am din nou febră de o săptămână – îndoi de mincine*. Numai că eu, neavând cartelul de alimente, sămăcă fiecare bătrânu înghitătoare sacrificiu impus celorlalți, eu – care port în mine, ca pe o a doua natură, neliniște, o sămăcă în celelalte înainte chiar ca ei să se trădeze.... De cum intră într-o casă, sporesc răția de frică a celor care mă acușă. Frică de a merge pe stradă și de a te întoarce acasă; frică să vorbești de față cu copiii. Totul depinde de frică... In oraș bintue o puternică epidemie de sinucideri!

Martori și tovarășilor săi de luptă, celor din închisorile și celor care nu se află acolo, tuturor care sunt hărțuții, bătuți, umiliți, degradati sau lovită, lansină apel după apel și neprimind nici un răspuns – pentru că Occidental î-i așteaptă – totul li se pare absurd. *Nicicind trandafirii nu au fost uită de albastri...* Această parolă, pe care i-a dat-o Marcu într-o zi Martorei, ar putca fi rostită de oricine dintre personajele cărtii, ar putea fi pusă la finalul fiecărei scene. Iar dacă Martora reușește, în cele din urmă, să treacă granita clandestină ca să ajungă în cedală partea a lui, noi și-am că drama nu a luat sfîrșit, că ea se continuă acolo și în zilele de azi.

Trebue să spunem, închizind cartea, că am citit și trăit un fragment din istoria timpului nostru, împreună cu Martora. E posibil, se întâmplă așa ceva în acest moment precis de istorie? Ne e suficient un mic efort de imaginație pentru ca drama să se declanșeze în noi. Atunci ne vom da seama că nu suntem izolați de identitatea de suferință, și că, angajați, suntem deza.

François LAMEL (Revue Européene, Jan. 1952)

Traducere de Cornelia ȘTEFĂNESCU

viața lor: rezistență. Mărturia Adrianei Georgescu, acest prim semn dat lumii libere despre detenția politică românească, subliniază în mod exemplar voința de a rezista. A opune rezistență administrației, anchetatorilor ori de către ori și cu putință, a-ți înfrunta agresorii cu voluntatea de a nu lăsa în seamă urmările înfruntării, e un gest care apare pretutindeni unde sunt detinuți politici. Împotrivirea, pare a spune Adriana Georgescu (sau Oana Orlea sau atâtia alții), este esențială anticomunistă și ea va continua pînă cind n-o să mai rămînă din comunism decît amintirea rezistenței care i-a fost opusă.

Vlad PAVLOVICI

Vișinski, lui Simonov...

Timp de doi ani, mi-am consacrat ce aveam mai bun în viața mea misiunii, considerată de prim ordin – apropierea celor două popoare vecine, dar dușmane. Înțelegerea mutuală avea să fie bazată pe schimb cultural. Printre altele, trebuia să restabilim adevărul, să anihilăm legendele propagandei naziste, să distrugem mitul „omului cu cuptul în dinți”... Acești ani mă îndreptăsesc să vorbesc astăzi despre carteia Adrianei. Cartea este, deopotrivă, actualul acuzării mele și justificarea, atâtă a mea, cît și a tuturor celor care, ca mine, au crezut și continuă cu orice preț să creadă într-un „viitor luminos”.

Adriana trecuse la Viitorul. Era organul Tineretului național-liberal, partidul băncilor, al marilor finanțe, al proprietarilor de pămînt, al burgheziei mari și mijlocii, partid „istoric” după cum îl botezase Vișinski, angajat în luptă la remorecă partidului național-tărănesc al lui Iuliu Maniu, neînfricat și fără reproș cavalier în luptă pentru independență totală a țării. Asupra celor de mai sus, anglo-americanii aveau un cuvînt de spus, iar democrații, plini de iluzii, nu opreațineau seama de ruși. Adriana și cu mine ne aflam îarăsi de cele două părți ale baricadei. Fără să simă dușmani, nu vorbeam aceeași limbă, nu urmăream, fiecare, decit gindul că și nu ajunge la victorie însemnată moarte.

Întreaga parte finală a cărții Adrianei este consacrată căderii ultimului guvern „legal”, al Generalului Rădescu. Blazat, Occidental nu vedea în schimbarea cabinetelor, decit partea bufonă a situației. Politica Marii Britanii rămine aproape neschimbată, fie că se află la putere majorul Attlee sau Winston Churchill, care îl debarcase, și astă că să nu-i amintim decit pe cei doi lideri eminenți. Căderea guvernului Rădescu, dimpotrivă, a însemnat o tragedie: a unei țări întregi.

Adriana era șefă de cabinet al Generalului Rădescu. Devotată monarhiei, asemenei militarului cinsti și loial, dar diplomat mediocru, adus la putere de revansările politici, ea și-a dat seama că aceste zile hotărtoare, pentru persoana sa, însemnau dezastrul. Ele au și avut un ritm precipitat. Îmi aduc aminte că vorbeam cu Andrei Vișinski (ne aflăm în marele salon roșu al fortăreței care era ambasada sovietică), la jumătate de oră de la întoarcerea lui de la palat. Nu de mult, bătuse zdravăn cu pumnul în masă ca să impună Regelui Mihai lista nouului cabinet, stabilită la Moscova. Furia și triumful sumbru îl dădeau strâlucirea măștii de pe chipul campionilor învingători.

Omul, surizător, spiritual și flexibil, cunoscut de mine pînă atunci, acum mă speria cu expresia lui rece și de neclinit. Dezorientată, l-am părăsit. Dar nu ieșe fum, fără foc. Acest adevărat banal ne-a linștit. Știm, în prezent, că nu înseamnă nimic, cel puțin în plan politic.

Dar Adriana, ea în cine credea și la ce speră? Aliații americanii erau, pe cîstea mea, aici! Sir Clarek-Kerr, Averell Harriman și avioanele lor... Oftind adînc, ei strîngătoare miinile liderilor democrații, sfătuindu-i să nu-și piardă curajul. Întocmai ca la înmormîntare. Ce alțeva ar fi putut face? Eu nu erau calificată să spun, Dar să nu uităm că venirea la putere a comuniștilor la București a fost cel dintîi mare spectacol de revistă care avea să se desfășoare după același tipic, succesiu, la Sofia, Praga și Varșovia. După victoria comună, atunci și-a pierdut Occidental pentru prima dată poziția iară politici vorbind, era prima rundă. Un fel de München. Ar fi fost mult de reflectat asupra cauzelor și efectelor acestei prime infringeri; este suficient să spunem că rușii au înțeles cam cum bate vîntul și, pînă la blocada Berlinului, profitără de situație.

* Sorana Gurian. *Les emmurés vivants*. Adriana Georgescu. Au commencement etait la fin Hachette. În: *Terre Roumaine*, Suppliment de la revue *Preuves*, pp. 16-17.

avertizat, regle a rămas la Sinaia, în Carpați. Studenții îi aclamau numele. Vedeam cerul ciuruit de stele, acoperișurile argintate de lună, valurile multimii, rostogolindu-se în piață, în rumoare de maree. Noaptea era înaltă și frumoasă, deosebită de liniștită. Deodată, fîșură trosnituri de armă. Ofițerii care mă înconjurau încercau să explice situația, dind vina pe provocatori. Pe cer nu mai erau stele; în piață galății brusc, agătați de una de grilele din gardul palatului, un rănit abăta gemaea ca și cum ar fi scheunat un cățel zdrobît. L-a ridicat o ambulanță sovietică.

Grăția de Rege, Adriana ieși din închisoare în septembrie 1947. Faptul că ea supraviețuise nu absolvă pe nimene. Nu ridici construcțiile vizitorului cu vietuitoare condamnate la temniță pe viață. Mi-a trebuit mult să înțeleag. Faptul îmi amintește o frază rostită de prieteau meu Jules Margoline. El mi-a spus că ceea ce îl însărcinase la procesul lui David Rousset a fost lipsa de înțelegere de pe fețele redactorilor revistei *Europe*. Acești oameni „liberi” refuzau să audă; cuvintele „închisoare”, „lagăre de concentrare”, „torturi”, puse în relație cu U.R.S.S., nu le spuneau nimic. Să presupunem că vor căuta carteia Adrianei, ei vor ridica din umeri. Nu își dau seama că și ei se numără printre vinovați.

În 1947, în vreme ce Adriana își regăsea libertatea, eu o pierdeam pe a mea. La închisoare nu am stat. În schimb, eram supravegheată; „radiata” din Sindicatul Presei, eram liberă să crăp de foame. Publicaseam de curind două articole împotriva lui Iordan... în Liberal, organul oficial al partidului Adrianei, partidul „istoric”. Încintat de a fi în posesia a două texte, redactate și semnate de o simpatizantă comunistă, noroc de care nu se bucurase pînă atunci un ziar burghes. Liberalul a fost suspendat la trei zile de la publicarea lor).

Nu voi reveni asupra motivelor care m-au determinat să „trădă”. Am scris despre asta în carteia mea *Les Maillet du Filet* (Lanjul cu două capete). Voi recunoaște, simplu, că este extrem de penibil să descoperi că te-ai înșelat, că ai mers pe un drum fără viitor, spre închisori, lagăr de reeducație, moarte inutilă și, ceea ce este mult mai grav, spre impostră. Deținând monopolul „luptei pentru pace”, al sloganurilor despre „justiție socială”, impostura se consacră suprimării unicei valori infailibile: libertatea omului.

Fără să ezite, presa comunistă mă acoperi cu injurii; erau desfrințata vîperă demascată. Puțin fîni păsa. Ce importantă să acorzi insultelor, cind pe celălalt taler al balantei se află victimă, de categorie ușoară? Această victimă are, pentru mine, în prezent, chip de om: Adriana. Pină nu de mult era doar o victimă anonimă.

Pe Adriana am reîntîlnit-o la Paris, în exil (se poate vorbi de exil la Paris?) Cuvintele schimbate între noi au același sens. În sfîrșit, ne înțelegem. Nu pentru că eu aş fi devenit regalistă (oare ea era?). Dar eu, eu ce erau, în fond? de ce timem cu tot dinadinsul să agățăm o etichetă de gîțul nostru, ca oameni liberi ce simțem? Nu mă mai simțeam complice. Ștui ce se ascunde în dosul sloganelor. Rusia mi-a rămas dragă, dar simpatia mea nu are nici o legătură cu stalinismul. Nici cu pretinsele legi ale Istoriei. Privind chipul marcat de suferință al prietenelor mele, Adriana, mă simt încă vinovată. Pentru că nu există perete etans între universal și individual. Fiecare asasinat este un asasinat colectiv. Sînt călău și fiecare victimă. Fiecare este responsabil pentru tot.

Iată de ce am vorbit despre carteia Adrianei. Pentru că nu-i împărtășesc ideile; pentru că adevărul trebuie spus; pentru că eu cred că acele cărti „anticomuniste”, ca aceasta, eşuate în indiferență generală, vor constitui mai tîrziu, pentru umanitate, un martirolog, un fel de „Acte ale Apostolilor”, culegere unică de înscrișuri de noblete, privind epoca noastră. Supraviețitorii vor găsi, răsfoind-o, credința în om și forța de a nu dispera.

(în română de Cornelia ȘTEFĂNESCU)

INCEPUT A FOST SFÎRȘITUL • LA INCEPUT A FOST SFÎRȘITUL •